

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ Й ПРАВОПИСНОГО ВІДТВОРЕННЯ ЗАЙМЕННИКІВ У РУКОПИСАХ Т. ШЕВЧЕНКА

Сабліна С. В., к. філол. н., доцент
Стовбур Л. М., к. філол. н., доцент

*Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна*

sablina_sv@meta.ua, basya100@ukr.net

У статті проаналізовано закономірності вживання окремих займенникових форм і динаміка їх правописних варіантів у мові автографів Т. Шевченка (за збірками “Мала книжка” та “Більша книжка”) на тлі еволюції українського правопису XIX ст. Доведено, що мінлива лінгвопрактика поета у відтворенні займенників свідчить не тільки про невиробленість граматичної й правописної норми української мови середини XIX століття, а й про серйозні зовнішні впливи на формовану тогочасну мовну норму хоча б на прикладі відтворення шевченкових займенників: мова фольклору, говіркові норми південно-західного діалекту, граматичні староукраїнізми й церковнослов’янізми, вплив авторитетних ідіолектів (П. Куліша). Авторська правка займенників поетом є переконливим прикладом самооцінки мовостилю. Обмежена вибірковість уживання займенників у мові Т. Шевченка (здебільшого особових і вказівних) може цілком свідчити на користь висновків про початковий період формування їх стилістичної функції в художньому контексті нової української мови.

Ключові слова: автографи Т. Шевченка, займенник, правописний варіант, фонетичний принцип правопису, діалектні особливості.

ОСОБЕННОСТИ УПОТРЕБЛЕНИЯ И ПРАВОПИСАНИЯ МЕСТОИМЕННИЙ В РУКОПИСЯХ Т. ШЕВЧЕНКО

Сабліна С. В., к. філол. н., доцент
Стовбур Л. Н., к. філол. н., доцент

*Запорожский национальный университет
ул. Жуковского, 66, г. Запорожье, Украина*

В статье проанализированы закономерности употребления отдельных форм местоимений, определена динамика их орфографических вариантов в языке автографов Т. Шевченко (в рукописях “Малая книжка” и “Большая книга”) на фоне эволюции украинского правописания XIX века. Доказано, что переменчивая лингвопрактика поэта в воспроизведении местоимений свидетельствует не только о невыработанности грамматической и правописной нормы украинского языка середины XIX века, но и о серьезном внешнем воздействии на формируемую языковую норму хотя бы на примере воспроизведения автором местоимений: язык фольклора, диалектные нормы, грамматические староукраинизмы и церковнославянизмы, влияние авторитетных идиолектов (П. Кулиша). Авторская правка местоимений поэтом является убедительным примером самооценки языкового стиля. Ограниченная избирательность употребления местоимений в языке Т. Шевченко (в основном личных и указательных) может вполне свидетельствовать в пользу выводов о начальном периоде формирования их стилистической функции в художественном контексте новоукраинского языка.

Ключевые слова: автографы Т. Шевченко, местоимение, правописный вариант, фонетический принцип правописания, диалектные особенности.

THE FEATURES OF USE AND SPELLING OF PRONOUNS IN THE MANUSCRIPTS BY T. SHEVCHENKO

Sablina S. V., Candidate of Philological Sciences, lecturer
Stovbur L. M., Candidate of Philological Sciences, lecturer

*Zaporizhzhya National University
Zhukovsky str., 66, Zaporizhzhya, Ukraine*

The article analyzes the patterns of use of certain pronominal forms and the dynamics of their spelling variations in the language of autographs by T. Shevchenko (by the collections “Little Book” and “Bigger book”) on the background of the evolution of Ukrainian orthography of the 19th century. The graphic-orthographic aspect of the variability of pronominal forms is considered, and its causes are found out. The stylistic function of Shevchenko’s

pronouns is accentuated. The dialectal-stabilizing effect on the formation of system of pronouns of a new Ukrainian language implemented in Shevchenko's linguistic practice is revealed.

Draft and fair versions of the poet's manuscripts enabled comparative statistical analysis of mostly personal and index pronouns, which often penetrated into Shevchenko's language from colloquial language. It is revealed that the nominative and stylistic assimilation of personal and demonstrative pronouns in Shevchenko's literary samples took place at the same time: the dialectal-conversational and Old Ukrainian variants of analyzed pronouns' categories executed both functions according to the context.

It is proved that variable Shevchenko's linguistic practice in reproduction of pronouns reflects not only that the grammatical and spelling norms of Ukrainian language were unregulated in the middle of the nineteenth century, but serious external impacts that formed the linguistic norm of that period, on example of reproduction of pronouns by Shevchenko: the language of folklore, dialectal norms of south-west dialect and grammatical Old Ukrainian and Church Slavonic lexemes, the influence of authoritative idiolect (by P. Kulish). Author editing of pronouns by the poet is a cogent example of self-identity.

Limited selectivity of use of pronouns in T. Shevchenko's language (mostly personal and index) may well attest in favor of the conclusions about the initial period of formation of their stylistic function in an artistic context. For contextual advantage of expressive nuance the personal pronouns rank first as far as they contribute to the creation of the story author's subjection, they are the markers of high style. The stylistically limited use of demonstrative, index and interrogative pronouns is still appreciable as their stylistic application had been just planned in artistic language in the first half of the 19th century.

Key words: autographs by T. Shevchenko, pronoun, orthographic variant, phonetic principle of orthography, dialectal

Актуальність пропонованої розвідки визначається необхідністю вивчення особливостей граматичного, стилістичного, правописного функціонування займенникових форм, оскільки вони, незважаючи на поширеність у творах Т. Шевченка, досить не системно, а часом і суперечливо, висвітлені в науковій літературі. Вибір теми зумовлений відсутністю в сучасному мовознавстві засадничого порівняльно-історичного дослідження правопису Т. Шевченка.

Для аналізованої проблеми важливими є праці А. Москаленка “Особливості правопису збірки автографів поезій Т. Шевченка “Три літа”» (1971), “Правопис автографів поезій Шевченка” (1968), “Правопис першого видання “Кобзаря” Т. Г. Шевченка” (1964), І. Олійника “Особливості правопису першого видання “Кобзаря” Т. Г. Шевченка у зв’язку з фонетичною системою української літературної мови” (1964), К. Цілуйка “З правописної спадщини Т. Г. Шевченка” (1961), “Місце правописної практики Т. Г. Шевченка в історії українського правопису” (1962), О. Гузар “Правописна система Галичини другої половини ХІХ – початку ХХ ст.” (1994), Т. Сисоєвої “Варіантність правопису Т. Г. Шевченка (за рукописною збіркою “Три літа”)” (2007), у яких мовознавці аналізують правопис приголосних та голосних звуків в автографах Т. Шевченка.

Мета цієї розвідки полягає у виявленні закономірностей уживання форм займенників та відстеженні динаміки їхнього правопису в рукописах Т. Шевченка. Джерелами дослідження стали факсимільні видання рукописних збірок Т. Шевченка “Три літа”; автографи поезій 1843–1845 рр.; “Мала книжка”; автографи поезій 1847–1850 рр.; “Більша книжка”; автографи поезій 1847–1860 рр.

Особові займенники. З особливостей правописного відтворення особових займенників у мові автографів Т. Шевченка особливу увагу привертає форма давального та місцевого відмінків однини першої особи *мени*. У ХІХ ст. більшість письменників замість етимологічного *мені* писали фонетичні *міні*, *міні* (за тодішніми авторськими правописними системами графічно цей займенник міг виглядати як *минѣ*, *мыни*, *мини*), що відповідало діалектній вимові цієї займенникової форми. Тому цілком закономірно, що Т. Шевченко обрав для передачі цієї форми на письмі фонетичний варіант *мыни*: “У ранніх творах Тараса Шевченка знаходимо такі народнорозмовні риси Середньої Наддніпрянщини: реалізація фонему /e/ в ненаголошеній позиції звуком [и], що засвідчують дослідники в сучасних середньонаддніпрянських говірках, хоча в досліджуваних творах ця риса представлена спорадично” [3].

До середини 40-х років ХІХ століття правописна форма *мени* в Шевченковому письмі реалізувалася дуже повільно. У збірці автографів “Три літа” (1843 – 1845) поет уживає 21 раз форму *мыни* і лише тричі *мени*. Однак із 1846 р. у рукописах Т. Шевченка превалує форма

мени. В автографі поеми “Лілея”, датованому 25 липня 1846 р., засвідчуємо тільки форму *мени*, а в циклі поезій “В казематі”, написаних поетом упродовж квітня – травня 1847 р., натрапляємо на форму *мени* 8 разів, а *мыни* вживається лише раз. У збірці автографів поета “Мала книжка” на 120 написань з формою *мени* зафіксовано лише 3 приклади з *мыни* (аналогічно і в “Більшій книжці”: 60 прикладів з *мени* і один контекст із формою *мыни* (у поезії “Мені однаково...”)).

Отже, очевидно під впливом говірки, або інших авторських правописних систем, правописна форма *мыни* в автографах поезій Т. Шевченка майже зникає, хоча змішування ненаголошених *е* та *и* (*ы*) в інших формах повнозначних слів зберігаються.

На переконання П. Тимошенка, в окремих українських поетів першої половини XIX ст., наприклад, у І. Котляревського, М. Костомарова, інколи з’являється з вимог римування архаїзм *мні* (графічно *мни*, *мнѣ*); зрідка трапляється він і в тодішніх записах усної народної творчості, наприклад, у “Малороссийских песнях” М. Максимовича 1827 р. [12, с. 107]. Однак у мові автографів Т. Шевченка такий варіант не трапляється навіть у стилізованих творах.

Часто змішуючи на письмі ненаголошені *е* й *и* (*ы*), поет усе ж послідовно у збірках поезій “Три літа”, “Мала книжка” та “Більша книжка” писав у першій особі однини в родовому відмінку форму *мене* [13, с. 1, 14, 26, 35, 44, 50, 54, 58, 62, 67, 83, 85], що, очевидно, відповідало його усній вимові. Крім того, Т. Шевченко при написанні *мене* з *е*, напевно, намагався уникнути омонімічного зближення з дієслівною формою *мине* (від минути).

Займенникові форми другої особи в мові автографів Т. Шевченка не мають відхилень у відмінюванні порівняно з нормами сучасної української мови і виявляються досить послідовно. Займенники третьої особи в поетичній мові Т. Шевченка цікаві своїм нерівномірним співвідношенням між варіантами з початковим *н-* та без нього в сполученнях цих форм із прийменниками. Поет послідовно писав *до его* / *його* [13, с. 64], *зь ёго* [14, с. 5, 36, 101; 13, с. 164], *коло его* / *його* [14, с. 26; 13, с. 54; 15, с. 136], *кругомъ ёго* / *його* [13, с. 186; 15, с. 101], *обокъ ёго* [14, с. 43]; *на ёму* [14, с. 116]; *до ихъ* [14, с. 25; 13, с. 21], *коло ихъ* [14, с. 39; 13, с. 76], *кругомъ ихъ* [13, с. 103]. В інших формах займенників, ужитих поетом, так само послідовно виступає епентетичний *н-*: *до неи* / *неі* [14, с. 44; 13, с. 16, 80, 85], *за неі* [13, с. 48], *коло неі* [14, с. 32, 60], *съ пидъ неі* [14, с. 77]; *зь нею* [14, с. 117; 13, с. 11, 71; 12, с. 42], *за нею* [14, с. 37, 58], *передъ нею* [13, с. 78]; *зь нымъ* [14, с. 25; 13, с. 75; 15, с. 191], *за нимъ* [14, с. 36]; *з ными* [14, с. 40], *передъ ными* [14, с. 115], *межъ ными* [14, с. 41, 47].

А. Могила, досліджуючи говірки середньої Черкащини, стверджує, що в сучасних говірках батьківщини поета наведені вище займенникові форми можуть виступати як з епентетичним *н*, так і без нього [8, с. 55–56]. Тим часом В. Ільїн зауважує, що “вживання відмінкових форм особового займенника 3-ої особи без епентетичного *н* в прийменникових конструкціях не становить індивідуальної риси мови Шевченка або відображення особливої специфіки місцевого діалекту...” [6, с. 239].

Одним із засобів стилізації під стару книжну мову в поета трапляється архаїчна займенникова форма *ю* (її): “И растли ю Тую Рогнѣду молодую И прожене ю, и княжна, Блукае по свиту одна” [13, с. 187; 14, с. 102]. З цього приводу П. Тимошенко зауважує, що на Звенигородщині функціонує діалектна форма *ню*; цю ж форму вживали й деякі письменники II половини XIX – початку XX ст. [12, с. 108]. Однак ця займенникова форма в автографах поета не зафіксована.

Вказівні займенники. В українських говірках варіанти займенників *цей*, *ця*, *це* і *сей*, *ся*, *се* поширені неоднаково. Первісні варіанти з *с-* широко вживаються в багатьох південно-західних говірках і донедавна, за словами П. Тимошенка, досить послідовно фіксувалися в західноукраїнській друкованій продукції [12, с. 109]. Варіанти з *ц-* є порівняно пізнішими і притаманні переважно південно-східним діалектам. Однак і тут ще фіксуються *сей*, *ся*, *се*, особливо в сполученнях, близьких до фразеологічних, на означення часу, місця та у сталих

виразах зі словом *той*. Досить послідовно *ц* виступає в займенникових формах *цей, оця, оце*, що пояснюється умовами їхнього виникнення.

Більшість наддніпрянських письменників I половини XIX ст. (І. Котляревський, Є. Гребінка, Г. Квітка-Основ'яненко) дотримувалися займенникових форм *сей, ся, се*, що якоюсь мірою пояснюється давніше виробленими книжними традиціями. Однак у поезіях П. П. Гулака-Артемовського виявляються вже й форми *цей, ця, це*, але переважно при передачі контексту розмовності [12, с. 109].

У творах поета вказівні займенники з *с-* і *ц-* у названих займенникових формах розподіляються паритетно – на кожний припадає по 154 вживання. Крім того, в автографах Т. Шевченка натрапляємо й на частки займенникового походження: *се* – 52 приклади і *це* – 24, у вживанні яких, як бачимо, відчутна кількісна специфіка.

У поезіях Т. Шевченка, написаних до арешту (“Сліпий”, “Великий льох”), фіксуємо переважне вживання займенників *сей, ся, се* (27 прикладів), тоді як форми *цей, ця, це* засвідчуємо лише в 15 контекстах, здебільшого в синтаксичних конструкціях, що тяжіють до розмовності. У поезіях, створених на засланні, кількість варіантів із *ц-* зростає й переважає варіанти з *с-* удвічі (44 приклади проти 21). Однак і тут форми *сей, ся, се* фіксуються у сталих виразах на означення часу й місця. У творах поета, написаних після заслання, знову переважають займенники з *с-*, причому ще більше, ніж у поезіях 1843–1845 рр. до заслання. Порівняно з формами на *ц-*, їх більше втричі і вони все частіше проникають у розмовні конструкції. Переписуючи й доопрацьовуючи раніше написані поезії, Т. Шевченко виправляє написання *цей, ця, це* на *сей, ся, се*.

Отже, можна припустити, що усній мові Т. Шевченка були притаманні обидва фонетичні варіанти вказівних займенників, причому форми з *с-* досить послідовно виступали у виразах на означення часу й місця, у сполученнях з *що* (*шо*), у нестягнених формах (*сяя, сеє*), у виразах з *той, та, те*. В усьому іншому віддавалася перевага формам *цей, ця, це*.

У поезіях, написаних наприкінці життя, у 1858–1861 рр., Т. Шевченко тяжіє до написання в поезіях форм *сей, ся, се*. Це можна пояснити кількома причинами. По-перше, поет не міг не піддаватися мовному впливові тогочасної української літератури, у якій переважали вказівні займенники з *с-*. Крім того, саме в цей час активну творчу й видавничу діяльність розгорнув П. Куліш, до мовних і літературних порад якого Т. Шевченко прислухався і який писав і друкував *сей, ся, се*. По-друге, поет орієнтувався на усну народну творчість, у якій варіанти з *с-* могли бути поширенішими, ніж у розмовній мові (дослідник П. Тимошенко стверджує, що в друкованих збірках пісень і дум 1–ої половини XIX ст. вживалися звичайно форми *сей, ся, се*) [12, с. 112].

В автографах Т. Шевченка натрапляємо на цікаве з погляду історичної діалектології поєднання *тоте* (*то те*), причому двічі з підсилювальною часткою *ж*: “...Сады рясни похилылысь Тополи по воли Стоять соби мовъ сторожа Розмовляють съ полемъ. И все *то те* вся краина Повита красою... И все *то те*...” [15, с. 38], “Въ червонныхъ штаняхъ аксамитныхъ Матнею улыцю мете Иде козакъ. – Охъ лита! лита! Що вы творите? – На *то тежъ* Старый ударивъ въ закаблуки Ажъ встала курява! Отак! Та ще й приспивуе козакъ” [14, с. 50]; (у “Меншій книжці” маємо – на *тоте жъ* [13, с. 112]), “.. не втичете И не сховаетесь, всуди Васъ найде правда-мста, а люде Підстережуть васъ на *тотежъ*, Уловлять. И судить не будутъ, Въ кайдани туго окують...” [14, с. 285] (переписано В. Лазаревським). П. Тимошенко вважає, що це сполучення південно-західного діалектного походження [12, с. 113]. Можливо, поет вживав його під впливом якихось фольклорних зразків, однак не факт, що така форма була властива й усній мові Т. Шевченка як вузькоговіркова риса.

Дуже часто в мові автографів поезій Т. Шевченка натрапляємо на контамінований варіант займенника (*о*) *тій* [15, с. 5]. Улюбленими поетовими формами цих займенників у родовому відмінку однини жіночого роду є (*о*) *мієї* [15, с. 5], (*о*) *цієї* [13, с. 62], *сієї* [15, с. 37], але

жодного разу в автографах не знаходимо форм (о) *тої*, (о) *цеї*, *сеї*. В орудному ж відмінку однини панівними в мові поезій Т. Шевченка є форми жіночого роду *тією* [15, с. 6], *сією* [15, с. 112]. У говірках сучасної Звенигородщини, крім варіанта *тих*, зафіксовано й діалектизм *тих*. Однак в автографах поета знаходимо лише послідовне написання *тыхъ* [15, с. 5], що, очевидно, було й нормою поетової вимови.

Інші розряди займенників. В автографах поезій Т. Шевченка займенники інших розрядів із погляду словозміни особливої специфіки не виявляють, варіантність спостерігаємо хіба що в правописному їх відтворенні. У родовому відмінку однини присвійні займенники чоловічого роду переважно мають форми *мого* [15, с. 20, 51], *твого* [15, с. 54; 14, с. 214], *свого* [15, с. 29]. Давніші варіанти *твойого*, *свойого* (графічно – *твоего* [14, с. 246], *своего* [14, с. 215]) у мові поета фіксуються досить рідко. Аналогічні варіантні форми займенників, за свідченням дослідника А. Могили, побутують і в сучасній говірці села Кирилівки [8, с. 56].

Означальний займенник жіночого роду *вся* в родовому відмінку однини має варіанти *всієї* (*усієї*) (графічно в автографах поета – *всиєї*, *усієї* / *усієї* [15, с. 28, 52, 63, 82]), поодинокі *усії* [14, с. 135]. Форми орудного відмінка цього займенника в автографах відсутні.

Усього тричі в автографах знаходимо старослов'янський означальний займенник *иный* у різних відмінкових формах: “Тойди бъ и въ Парижи и *иному* краи Нашъ братъ хуторянынъ себе показавъ” [14, с. 11; 13, с. 14], “А я такъ думаю *инеє*, Шо випьемъ та поснемъ” [13, с. 136].

В автографах поезій Т. Шевченка 1843 – 1860 рр. ми помітили цікавий факт приблизно співвідносного поширення неозначених варіантних займенників *щось* (45 прикладів) і *що-небудь* (40 прикладів), *хтось* (11) і *хто-небудь* (10). Тим часом в “Енеїді” І. Котляревського, за спостереженнями П. Тимошенка, виявляється значна перевага займенника *щось* (19 прикладів проти одного *що-небудь*), а *хтось* і *хто-небудь* у поемі вжито лише разово [12, с. 114].

В автографах поезій Т. Шевченка нами зафіксована відсутність означального займенника *кожний* (*кожен*). На його місці в мові поета домінує *всякий* (*всяк*), що трапився 34 рази. Це явище характерне й для “Енеїди” І. Котляревського, у якій займенник *всякий* фіксується у 78 випадках [12, с. 114].

Проаналізувавши основні особливості вживання займенникових форм та динаміку їх правописних варіантів у мові автографів Т. Шевченка, засвідчуємо факт, що поет загалом орієнтувався на широке коло говірок, порівняно з його сучасниками, та вдало залучав вільну від вузьких діалектизмів фольклорну стихію. Крім того, уживання Т. Шевченком тих чи тих займенникових форм та їх правописних варіантів викликане еволюцією фонетичного правопису в тодішньому українському письменстві взагалі та авторському правописі Т. Шевченка зокрема.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С. П. Українська діалектологія / Степан Пилипович Бевзенко. – К.: Вища школа, 1980. – 247 с.
2. Булаховський Л. А. Питання походження української мови / Леонід Арсенійович Булаховський. – К.: Вид-во АН УРСР: Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні, 1956. – С. 8.
3. Гримашевич Г. Середньонадніпрянський діалект як основа творчості Тараса Шевченка / Галина Гримашевич // Волинь-Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. – 2010. – № 21. – С. 225–231. – Режим доступу : http://library.zu.edu.ua/vz/21/Vg_2010_21_32.pdf
4. Гузар О. В. Правописна система Галичини другої половини ХІХ – початку ХХст : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / О. В. Гузар. – Львів, 1994. – 18с.

5. Історія українського правопису XVI –XX століття. Хрестоматія / [упор. В. В. Німчук, Н. В. Пуряєва]. – К.: Наукова думка, 2006. – 580с.
6. Курс історії української літературної мови: у 2 т. / За ред. І. К. Білодіда. – К.: АН УРСР, 1958. – Т. 1. – 594 с.
7. Москаленко А. А. Особливості правопису збірки автографів поезій Шевченка “Три літа”/А. А. Москаленко // Збірник праць вісімнадцятої наукової Шевченківської конференції [відповід. редактор Є. Кирилюк]. – К.: Наукова думка, 1971. – С. 207–212.
8. Могила А. П. Словозміна в говірках середньої Черкащини / Андрій Пахомович Могила // Середньонадніпрянські говори (збірник статей) / відп. ред.: Ф. Т. Жилко. АН Української РСР, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні . – Київ : Вид-во АН УРСР, 1960 . – С. 44–64 .
9. Русанівський В. М. Історія української літературної мови. Підручник / В. М. Русанівський. – К. : АртЕк, 2002. – 424 с.
10. Сабліна С. В. Особливості правопису збірок поезій Т. Г. Шевченка “Мала книжка” та “Більша книжка” / С. В. Сабліна // Тарас Шевченко і сьогодні. Матеріали Другої Всеукраїнської науково-практичної конференції. Сімферополь: РВНЗ “КІПУ”, 2012. – С. 211–219.
11. Сисоєва Т. Ю. Варіантність правопису Т. Г. Шевченка (за рукописною збіркою “Три літа”)” / Т. Ю. Сисоєва // Вісник Запорізького національного університету. Сер.: Філологічні науки. – Запоріжжя: ЗНУ, 2007. – № 2. – С. 168–173.
12. Тимошенко П. Морфологічні риси мови творів Шевченка (займенник) / П. Тимошенко // Збірник праць Шістнадцятої наукової Шевченківської конференції [відп. ред. Євген Прохорович Кирилюк] . – Київ : Наукова думка, 1969 . – С. 104–114.
13. Шевченко Т. Г. Більша книжка. Автографи поезій 1847 – 1110 рр. [Текст. Факсимільне видання] / Т. Г. Шевченко. [Ред. М. Л. Мандрика] – К. : Вид-во АН УРСР, 1963. – 336 с.
14. Шевченко Т. Г. Мала книжка. Автографи поезій 1847–1850 рр. [Текст. Факсимільне видання] / Т. Г. Шевченко. [Ред. М. Л. Мандрика] – К. : АН УРСР, 1963. – 431 с.
15. Шевченко Т. Г. Три літа. Автографи поезій 1843–1845 років [Текст] / Т. Г. Шевченко. – К. : Наукова думка, 1966. – 148 с.

REFERENCES

1. Бевзенко, Степан. *Українська діалектологія*. Київ: Вища школа, 1980.
2. Булаховський, Леонід. *Питання походження української мови*. Київ: Радянська школа, 1956.
3. Гримашевич, Галина. *Середньонадніпрянський діалект як основа творчості Тараса Шевченка*. <http://yandex.ru/clck/jsredir?from=yandex.ua%3Byandsearch%3Bweb%3B%3B&text=Гримашевич%20Галина.%20Середньонадніпрянський%20>2.3219280948873626
4. Гузар, Олена. “Правописна система Галичини другої половини XIX – початку XX ст.” Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук, Львів, 1994.
5. *Історія українського правопису XVI –XX століття. Хрестоматія*. Упорядники: В. В. Німчук, Н. В. Пуряєва. Київ: Наукова думка, 2006.
6. *Курс історії української літературної мови*. Т. 1. За ред. І. К. Білодіда. Київ: АН УРСР, 1958.
7. Москаленко, Артем. “Особливості правопису збірки автографів поезій Шевченка “Три літа”». *Збірник праць вісімнадцятої наукової шевченківської конференції*. Київ: Наукова думка, 1971.
8. Могила, Андрій. Словозміна в говірках середньої Черкащини. *Середньонадніпрянські говори*, 44–64. Київ: Вид-во АН УРСР, 1960.
9. Русанівський, Віталій. *Історія української літературної мови*. Київ: АртЕк, 2002.

10. Сабліна, Світлана. “Особливості правопису збірок поезій Т. Г. Шевченка “Мала книжка” та “Більша книжка”». *Тарас Шевченко і сьогодні. Матеріали Другої Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Сімферополь: РВНЗ “КІПУ”, 2012.
11. Сисоєва, Тетяна. “Варіативність правопису Т. Г. Шевченка (за рукописною збіркою “Три літа”)”. *Вісник Запорізького національного університету. Сер.: Філологічні науки*. 2(2007): 168–173.
12. Тимошенко, Петро. “Морфологічні риси мови творів Шевченка (займенник)”. *Збірник праць дев’ятнадцятої наукової шевченківської конференції*. Київ: Наукова думка, 1972.
13. Шевченко, Тарас. *Більша книжка. Автографи поезій 1847 – 1860 рр.* Київ: Вид-во АН УРСР, 1963.
14. Шевченко, Тарас. *Мала книжка. Автографи поезій 1847–1850 рр.* Київ: АН УРСР, 1963.
15. Шевченко, Тарас. *Три літа. Автографи поезій 1843–1845 років.* Київ: Наукова думка, 1966.

УДК 811.112

ВАРІАТИВНІСТЬ СЛОВА І МОВНА ЕКСПРЕСІЯ У МОВНО-ХУДОЖНІЙ СИСТЕМІ В. ЧАБАНЕНКА

Сірик С. В., к. філол. н., доцент

*Медичний коледж ЗДМУ
вул. Космічна, 2в, м. Запоріжжя, Україна*

siryk_svitlana@i.ua

У статті зроблено спробу проаналізувати характерні для мовотворчості В. Чабаненка експресивні засоби, побудовані на варіативності лексичних одиниць. Досліджується експресивність на ґрунті семантичних, акцентологічних, фонетичних, морфологічних, дериваційних варіантів слова.

Ключові слова: варіативність слова, мовна експресія, ідіостиль.

ВАРІАТИВНОСТЬ СЛОВА И ЯЗЫКОВАЯ ЭКСПРЕССИЯ В ЯЗЫКОВО-ХУДОЖЕСТВЕННОЙ СИСТЕМЕ В. ЧАБАНЕНКО

Сирьк С. В., к. филол. н., доцент

*Медицинский колледж ЗГМУ
ул. Космическая, 2в, г. Запорожье, Украина*

В статье сделано попытку проанализировать характерные для творчества В. Чабаненко экспрессивные средства, построенные на вариативности лексических единиц. Исследуется экспрессивность на почве семантических, акцентологических, фонетических, морфологических, деривационных вариантов слова.

Ключевые слова: вариативность слова, языковая экспрессия, идиостиль.

THE WORD VARIETY AND LANGUAGE EXPRESSION OF V. CHABANENKO LANGUAGE-LITERAL SYSTEM

Siryk S. V., Candidate of Philological Sciences, lecturer

*Medical College ZSMU
Kosmichna str., 2v, Zaporizhzhya, Ukraine*

In the article is made an attempt to analyze the expressive means based on the variability of lexical units, characteristic of V. Chabanenko's language creation. Expressiveness on the basis of semantic, accentological, phonetic, morphological, derivative variants of the word is explored.

Research of poetry by V. Chabanenko's "Oratania", "Sich spiritual", "In eternal combat" allows us to speak about the widespread use by the author of semantic, accentological, phonetic, morphological, derivative variants of the word in order to create an expression of a powerful force.

Chabanenko actively uses the valuable from the linguistic-stylistic point of view the ability of the word to the semantic variation, of serving as one of the basics of the language expression. The linguistic colors of the semantic